

Brit könyvtárak, választások, ígérek

A brit parlament Kulturális, Média- és Sportbizottságának 2005. március 10-i jelentése (<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmcomeds/81/81i.pdf>) részletesen foglalkozik az Egyesült Királyság közkönyvtárainak helyzetével. Sir Gerald Kaufman bizottsági elnök kijelentette, hogy a szolgáltatásokért felelősök részéről sürgős intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy megállítsák és visszafordítsák a könyvtárhasználók és a kölcsönzők számának folyamatos csökkenését, valamint a könyvtárépületek további romlását.

Noha az új információs technológiák bevezetése és az internet alapú szolgáltatások nagy hatást gyakoroltak az elmúlt években a közkönyvtárakra, a bizottság két fő célra fókuszált a jelentésében, amely hite szerint a könyvtárak missziójának kulcseleme kell legyen: az egyik az olvasás népszerűsítése, a másik pedig a szolgáltatások minőségének fejlesztése.

Az olvasás népszerűsítése külön figyelmet kap: „Nincs kétségünk afelől, hogy noha a könyvtárak sokkal többet jelentenek, mint könyvek (és újságok és folyóiratok) összessége, ezek a hagyományos dokumentumok kell, hogy alapját képezzék a könyvtári szolgáltatásoknak, tekintet nélkül arra, hogy maga az intézmény mennyire modern vagy felújított.”

A magas szintű szolgáltatásokat illetően a jelentés a következőket fogalmazza meg: „Valamennyi könyvtárnak ... meg kell határozni azokat a minimális előírásokat, amelyek szerint az alapvető célként értelmezendő »biztosítsunk hozzáférést az írott világhoz« szolgáltatást kívánja nyújtani, beleértve ebbe a magas színvonalú, releváns könyveket, a lapokat és folyóiratokat éppúgy, mint az internetet.”

Omladozó és ócska

A jelentésben a legkeményebb szavakkal a *British Library* épületét illetik, amelyet az *omladozó, ócska, elnyűtt* szavakkal írnak le. „Egy 10 évre szóló becslés szerint 650 millió angol fontra lenne szükség ahhoz, hogy mind az épületeket, mind a felszereltségét tekintve modernizálják a közkönyvtárakat, amelyek működése évi 1 milliárd angol fontot emészt fel.”

Tim Coates, a *Ki a felelős?* című, a könyvtári menedzsment témájában 2004-ben született beszámoló szerzője, egy áprilisban tartott rendezvényen üdvözölte a bizottság jelentését. Javaslatára szerint össze kell hívni egy olyan tanácskozást, amelynek keretében 5-6 könyvtári vezető elkezdhetné a közös munkát, tervezést a jelentés ajánlásai fényében.

A CILIP, a könyvtári és információs szakemberek szakmai szervezete (<http://www.cilip.org.uk>) egyetért a szigorúbb szabványok és a hatékonyabb szabályozás bevezetésével, valamint a szolgáltatások minőségének fejlesztésével. Míg Coates szerint a könyvtárak jelentős összegeket fecsérnek el bürokráciára, és sokszor duplikálnak bizonyos munkákat, a CILIP részéről Bob McKee álláspontja szerint a jelentés az ő véleményét erősíti, miszerint növelni kell a könyvtárak pénzügyi támogatását.

A látogatók ugyanakkor folyamatosan megtöltik a British Library olvasótermeit. A legutolsó adatok szerint (<http://www.bl.uk/news/2005/pressrelease20050426.html>) 2004 áprilisa és 2005 márciusa között megduplázódott az olvasójegyet igénylők száma. A könyvtár állományának használatára vonatkozó adatok 20%-os növekedést mutatnak, a nem az Egyesült Királyságból érkező könyvtárhasználók száma pedig 96%-kal növekedett. A leggyakoribb szakterületek a történelem, az üzleti és gazdasági kérdések, az irodalom és az orvostudományok.

Választási ígérek

Mivel a parlamenti bizottság jelentése éppen a május 5-ei brit választások előtt látott napvilágot, érdemes egy pillantást vetni arra, hogy a különböző pártok választási ígéreteiben hogyan vetődtek fel a könyvtári és információs kérdések. A Munkáspárt azt ígérte, hogy a könyvtárak fejlesztésére stratégiát dolgoz ki, amely a legjobbakra épít, megerősíti a könyvtári vezetőket, kiemelten kezeli a könyvtárhasználók szempontjait, és számít a helyi szintű támogatásokra. Bátorította az együttműködést a háttérfunkciók és az infrastruktúra-fejlesztés területén. További célként jelölte meg a digitális szakadék csökkentését, és a könyvtári szolgáltatások hozzáféréseinek fejlesztését egy új internetstratégia kidolgozásával. A stratégia támo-

gatja az iskolák internettel való ellátását, egy új Nemzeti Internetbiztonsági Egység felállítását, és az önkormányzatok digitális szolgáltatásainak fejlesztését.

Bár a Munkáspárt ígéretei között nem szerepeltek tényleges költségvetési számok, legalább megemlítették a könyvtárakat, nem úgy, mint a Konzervatívok és a Liberálisok. A Liberálisok célja annak biztosítása, hogy magasan képzett oktatók tanítanak minden gyereknek angolt, matematikát, tudományokat, modern nyelveket, vagy éppen az információs és kommunikációs technológiákat. Nem említették azonban az internetet vagy az információs technológiákat, kivéve, amikor a Munkáspárt ígéreteire válaszul a biometrikus személyazonosító igazolvány bevezetésével kapcsolatos terveikről szóltak. A Konzervatívok ígéretei között semmilyen könyvtári, információs vagy az internettel kapcsolatos tervvel nem találkozunk.

A „digitális szakadék” felszámolását tehát mindössze egy párt ígérte meg, lényegében azután, hogy az Oxford Internet Institute (<http://www.oii.ox.ac.uk>) kiadott egy közleményt, mely szerint az internet elterjedtsége az Egyesült Királyságban 2003 óta 60% körül stagnál. A használat, amelynek mértéke a kis jövedelműek és az idősek körében a legkisebb, lényegesen elmarad az USA-ban (71%) vagy Svédországban (66%) tapasztaltnál.

Versenyben a Google Printtel?

Európa nemzeti könyvtárai már megtették az első lépéseket egy nemzetközi virtuális könyvtár megteremtése felé, amellyel versenybe kívánnak szállni a Google Print digitalizálási projektjével (<http://www.smh.com.au/news/Breaking/European-libraries-join-forces-against-Google/2005/04/28/1114635664409.html?oneclick=true>). Az összefogás Jacques Chirac, francia államelnök felhívása után indult meg, amely azt indítványozta, hogy készüljenek tervek arra, hogyan lehet a francia és más európai gyűjteményeket online elérhetővé tenni. Chirac projektje Jean-Noel Jeanneney, a Bibliothèque Nationale de France igazgatójának a *Le Monde*-ban 2005 januárjában megjelent kommentárja után született meg. A „*Quand Google Défie l'Europe*” (Amikor a Google szembeáll Európával) című írás a különböző amerikai szervezetek digitalizálási projektjei következtében kialakulni látszó angolszász dominanciával foglalkozik, amely a francia és más európai kultúrára nézve számos veszélyt rejthet magában.

Az európai nemzeti könyvtárak (Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Hollandia, Magyarország, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia) komolyan vették Jeanneney figyelmeztetését, s aláírtak egy közös nyilatkozatot, amelyben kifejezték szándékukat egy több millió eurós költségű közös digitalizálási projekt létrehozására.

Bár hiányzik a fenti listáról, a British Library kinyilvánította: „Mint a European Library alapító tagja, üdvözlénk egy, az európai kulturális örökség koordinált digitalizálását célzó projektet, de ugyanakkor támogatjuk a világ kulturális örökségének digitalizálását is. A jelenleg futó digitalizálási projektek különleges alkalmat teremtenek a digitalizálás globális fejlesztésére, s reméljük, hogy ezek a projektek további pénzügyi támogatásokat és újabb kezdeményezéseket fognak maguk után vonni.” A könyvtár hangoztatja továbbá, hogy a British Library hosszú ideje a digitalizálás élvonalába tartozik, azzal a céllal, hogy a gyűjtemények széles körben elérhetővé váljanak mind a nyilvánosság, mind pedig a tudományos élet résztvevői számára. Ennek alapján a British Library az elmúlt 10 évben több mint 40 projektet hajtott végre.

Számos más digitalizálási projekt is zajlik azonban a világban. Japánban a *National Diet Library* 8,14 millió könyv digitalizálását tervezi, amelyeket online kíván elérhetővé tenni. A tervezett digitalizáció másik célja a gyűjtemények megóvása a természeti katasztrófák pusztításától. A kezdeményezés 2001-ben született meg, s a *Japan Today* szerint (www.japantoday.com/e/?content=feature&id=884) mára a könyvtár mintegy 55 000 online könyvvel rendelkezik. A munka folytatódik: a tervek között szerepel többek között egy 19. századi gyermekkönyveket tartalmazó gyűjtemény digitalizációja is.

A National Diet Library a Marylandi Egyetemmel (UMD) együttműködve digitalizálja a UMD *George W. Prange*-gyűjteményét (<http://www.newsdesk.umd.edu/culture/release.cfm?ArticleID=1052>), amely 1945 és 1949 között született japán dokumentumokat tartalmaz, s hosszú ideig zárolt állomány volt. Az 1,5 millió dolláros projekt 8000 gyermekkönyv digitalizációjával indult el 2005 májusában.

További digitalizálási projektek: a Fülöp-szigeteki *eLib Project* (<http://www.elib.gov.ph>), amely 2005. április 15-én indult, vagy a *Gutenberg Project*

(<http://www.gutenberg.org>), amely 1971 óta működik. A Gutenberg Project mára 15 000 elektronikus könyvet tartalmaz (16 000 dokumentum 2005. június közepén. – A ref.), amelyre az elmúlt 30 napban közel 1,2 millió letöltés érkezett. Honlapjának látogatói meg is tekinthetik a legtöbbször letöltött címek és szerzők listáját. 2005 áprilisában a *The Notebooks of Leonardo Da Vinci* volt a legnépszerűbb cím 8584 letöltéssel, amely mögött kétségtelenül *Dan Brown: A Da Vinci kód* című regényének népszerűsége rejlik. További népszerű címek: *James Joyce*-tól az *Ulysses*, *H. G. Wells*től

a *Világok harca*, és *Albert Einstein: A speciális és általános relativitás elmélete*. Ez a lista is azt bizonyítja, hogy amíg a közönyvtárak szerte az Egyesült Királyságban és más országokban is látogatókat veszítenek, az online irodalom olvasói nem veszítették el érdeklődésüket a klasszikusok és más, kihívást jelentő művek iránt.

/ASHLING, Jim: U.K. Libraries, Elections, and Manifestos. = Information Today, 2005. június, p. 29./

(Kovácsné Koreny Ágnes)

Közvetlen kölcsönzési rendszer, és hatása a szolgáltatások minőségére a Yale Egyetem Könyvtárában

A Borrow Direct közvetlen kölcsönzési rendszer

Az 1990-es évek közepén a Columbia, a Pennsylvania és a Yale Egyetem könyvtárosai elhatározták egy kényelmes és költséghatékony kölcsönzési szolgáltatás kialakítását. A cél az volt, hogy egyszerűt tudjanak teremteni az olvasók igényei és a könyvtárosok „termelékenységé” között. Ennek érdekében a következő feltételekben egyeztek meg:

- az olvasók ugyanolyan könnyen férjenek hozzá a részt vevő könyvtárak állományához, mint a saját campusukon lévőkhöz;
- a kölcsönözhető könyv 4 munkanapon belül kerüljön az olvasóhoz;
- a szolgáltatás költsége – beleértve a feldolgozást és a szállítást is – kevesebb legyen, mint a könyvtáros által közvetített könyvtárközi kölcsönzés, azaz 10 USD alatt.

A kölcsönzési folyamat elemzésével hamar megtalálták azokat a pontokat, amelyeken változtatva a célok elérhetők: a megrendelések kezelésének egyszerűsítésével csökkenthető a ráfordítandó munkaidő; be lehet vonni a kutatókat a kért tétel ellenőrzésébe és a kérés elküldésébe; a technológiafejlesztés eredményeként létrejövő automatizált termék képes lesz:

- a különböző könyvtárak online katalógusaiban való egyidejű keresésre a Z39.50 felhasználásával;
- olyan adatok elérhetővé tételére, mint pl. – a keresett könyv nincs éppen kölcsön, vagy átvadható-e könyvtárközi kölcsönzés keretében;

- az olvasók többszöri tájékoztatására kérésük feldolgozottságáról és helyzetéről;
- a kérések egyszerű követésére.

Az első közös rendszer a *CoPY* nevet kapta (a három egyetem nevének kezdőbetűiből). A fejlesztésbe bevonták a Kutatókönyvtárak Csoportját (*Research Libraries Group = RLG*), majd az ausztrál *CPS Systems, Inc.* céget, az *URSA* (*Universal Resource Sharing Application = egyetemes forrásmegosztási alkalmazás*) szoftver szolgáltatóját.

Háromévi fejlesztés után már érzékelhetők voltak az eredmények. A források megosztására egyszerű eljárásokat alkalmaztak. Néhány további feltételben is megállapodtak: kölcsönözni egy hónapra lehet hosszabbítás nélkül; a rendszert akkor lehet igénybe venni, ha az olvasó saját intézeti könyvtárában nincs meg a keresett könyv, vagy nem kölcsönözhető, vagy éppen kölcsön, kötetesen stb. van. A gyors, biztonságos szállításhoz egy kereskedelmi céget vettek igénybe. A megújított szolgáltatás a *Borrow Direct* nevet kapta, kísérleti üzeme 1999 novemberében indult. Ennek folyamatát összehasonlítva a hagyományos rendszerével, a következő változásokat lehet látni:

- kimaradtak egyes, korábban a könyvtárosok által végzett munkafolyamatok: a kért bibliográfiai tétel ellenőrzése, a lelőhely meghatározása, a kérelmlap kitöltése, a helyi állomány ellenőrzése, az olvasó értesítése;
- automatikus e-mailek küldésével bővült az olvasók értesítése kérésük állapotáról (a kérés elfogadva, a könyv elküldve az olvasó könyvtárába,